

можуть ефективніше використовувати потенціал, який становлять заощадження домогосподарств та вільні кошти юридичних осіб.

Послуга «Інвестиційна пара» – це приклад винайдення чогось нового завдяки комбінації відомих елементів. Це може здатися занадто простим, проте досвід зарубіжних країн показує, що така послуга є ефективною з точки зору задоволення побажань клієнтів та залучення коштів для банків. Основна її перевага – це відносна незатратність впровадження і готова законодавча

база, яка вже сьогодні дозволяє включити цю послугу до переліку послуг банків. Невикористаний потенціал заощаджень домогосподарств, безперервне зростання депозитів юридичних та фізичних осіб у банках та інтерес до нових, проте ще не популярних фінансових інструментів, а також позитивний досвід впровадження цієї послуги у країнах Європи дозволяє зробити обнадійливий прогноз можливостей впровадження подібної послуги в Україні.

1. Лисенко О. Жертви глобалізації. Українським позичальникам доведеться платити за подорожчання валютних кредитів на світових ринках / О. Лисенко // ПУМБ – 17.09.2007.
2. Банківський сектор України в 2007 році. – Режим доступу: http://www.fc.kiev.ua/uk/about/anreport2007/bsector_ukr7_ar/
3. Дані Асоціації Українських Банків. – Режим доступу: <http://aub.com.ua>
4. www.bank.gov.ua
5. www.ukrstat.gov.ua
6. <http://www.millenet.pl/>

A. V. Rozhnyatovska, S. S. Malitska, G. M. Verzhbytska

NEW METHODS OF BRINGING IN OF FACILITIES OF POPULATION TO BANK SPHERE AT UKRAINE

The presented paper offers one of possible solutions of the problem concerning provision of financial resources to banking sector in Ukraine. We ground possibility of introduction new service, which is the combination of the instruments known at the Ukrainian market. This service includes client's deposit, significant part of which is to be placed on a bank account and another part of it will be spent on buying a share in CII.

УДК 338.242

Сологуб І. А.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ

У статті розглянуто механізм прийняття рішень щодо запровадження ресурсоощадних технологій підприємствами або домогосподарствами та роль держави у заохоченні економічних суб'єктів до переходу на новіші технології. Крім комплексу макроекономічних заходів із покращення інвестиційного клімату, необхідно запровадити державну програму підтримки інновацій із чіткими критеріями щодо участі у ній підприємств. Перевагу слід надавати більш успішним підприємствам та експортерам. Усі пільги мають бути скасовані паралельно з покращенням податкового законодавства.

Вступ

У наш час дедалі більше актуалізується проблема раціонального використання природних ресурсів. За останніми дослідженнями, за нинішніх темпів економічного розвитку через 20–30

років на Землі може настати дефіцит не тільки вуглеводнів, а й таких життєво важливих ресурсів, як вода та земля (як для ведення сільськогосподарства, так і для будівництва), у зв'язку з чим на людство чекають енергетична та продовольча кризи.

При цьому, оскільки потреби суспільства невинно зростають, для забезпечення сталого розвитку необхідно, щоб споживання невідновних природних ресурсів знижувалось, а в перспективі й зовсім припинилось. За умови невинного зростання обсягів виробництва це можливо тільки завдяки постійному вдосконаленню виробничих технологій. Та технологічний розвиток не тільки необхідний для суспільства, а й вигідний для підприємств, оскільки через глобалізацію конкуренція посилюється, і лише нові ідеї, нові технології, в тому числі управлінські, можуть забезпечити фірмі конкурентну перевагу на певний час.

Не дивно, що роль такого чинника виробництва, як інформація або технологія, весь час зростає порівняно з традиційними чинниками, такими, як праця та капітал. Отже, розширюється та поглиблюється й вивчення цього чинника економічною наукою. Проблемам розвитку нових ідей, продуктів та методів виробництва присвячений значний пласт економічних досліджень, виконаних як вітчизняними, так і закордонними вченими. Так, глобальний технологічний розвиток та окремі його аспекти висвітлені у працях В. П. Александрової [1], Ю. М. Бажала [2], [3], А. С. Гальчинського [4], [5], В. М. Гейця [4], Л. І. Федулової [6], Т. І. Щедріної [7] та ін. Й. Шумпетер [8], Р. Солоу [9], П. Ромер [10], Ф. Ахон та П. Ховіт [11] здійснили вагомий внесок у теоретичне дослідження цього питання. Розгорнутий огляд емпіричних робіт, що доводять позитивний зв'язок між рівнем життя країни та технологічним рівнем її підприємств, можна знайти, наприклад, у Д. Кемерона [12]. Особливості технологічного розвитку країн з перехідною економікою детально описано [13–14].

Незважаючи на те, що виробничі технології стають дедалі економічнішими, загальносвітове споживання ресурсів зростає – внаслідок більших темпів росту обсягів виробництва та підвищенню доходів населення (а, значить, більшого використання ресурсів домогосподарствами, для яких значно доступнішими стають різноманітні побутові прилади та транспортні засоби). Це відбувається головним чином завдяки швидкій індустріалізації країн, що розвиваються (насамперед Китаю та Індії [15]). Причому в цих країнах навіть нові виробництва часто використовують відносно старі технології та не надто зважають на шкоду, завдану ними навколишньому середовищу.

В Україні питома вага ресурсоощадних технологій у загальному обсязі інновацій весь час зростає, і у 2007 р. становила майже 45 % (див. табл. 1).

Незважаючи на це, українська економіка є однією з найбільш енергомістких (табл. 2) – адже вітчизняні технології відстають від передових на десятиліття. Чому так мало вітчизняних під-

приємств купують нові технології, не кажучи вже про розробку власних? На це питання може бути дві відповіді – немає потреби через дешеві ресурси та немає можливості через низькі прибутки та відсутність фінансування. Якщо ринкові механізми не спонукають підприємства до постійних інновацій, держава мусить втрутитися. Отже, що може зробити уряд для підвищення інноваційної активності та впровадження ресурсоощадних технологій? На це запитання ми і намагаємось відповісти у цій статті.

Чинна державна політика підтримки інновацій. Як видно з таблиці 1, в Україні дуже низька частка підприємств, що впроваджують інновації, – менше 12 %, тоді як у розвинених країнах цей показник перевищує 50 %. Частково це можна пояснити особливостями обліку інноваційних підприємств (в Україні статистичну форму щодо інновацій не заповнюють дрібні підприємства), проте різниця все одно є значною. Однак, як доводять приклади країн, що здійснили успішний «технологічний стрибок» (Фінляндія, Ізраїль, країни Східної Європи), правильна політика уряду здатна кардинально змінити ситуацію.

Українська політика підтримки інновацій полягає головним чином у наданні різноманітних пільг інноваційним підприємствам, причому за відсутності чітких критеріїв надання підприємству статусу «інноваційного»¹, виникають значні можливості для зловживань у цій сфері.

У дослідженні Світового банку [16] сформовано рейтинг країн за здатністю до формування інноваційної економіки (індекс економіки знань). Україна опинилася на 18 місці серед 28 розглянутих країн Європи та Середньої Азії, причому серед ключових причин, що стримують упровадження знанневої економіки в Україні, у дослідженні названі саме чинники, пов'язані з якістю державної влади – корупція, низька ефективність державного апарату та недотримання верховенства права, а також слабка інформатизація країни².

Крім того, на заваді впровадженню знанневої економіки стоять такі інституційні перешкоди, як нестабільність законодавства (наприклад, дія статей закону «Про інноваційну діяльність», що надають пільги інноваційним підприємствам, зупиняється законами про бюджет; вводяться обмеження на діяльність технопарків, щоб запобігти можливим зловживанням з їхнього боку); нерозвиненість фондового ринку (відсутність венчурного фінансування), загалом відсут-

¹ Власне, такі критерії практично неможливо сформулювати, враховуючи розмаїття форм та видів інноваційної діяльності.

² Так, в Україні один із найнижчих серед розглянутих країн рівень охоплення населення інтернетом – близько 2 %, тоді як, наприклад, у Болгарії – 14 %, Польщі – 22 %, Латвії – 40 %, США – 55 %.

Таблиця 1. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Показник	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0	11,5
Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	н/д	6,8	7,0	5,6	5,8	6,5	6,7	6,7
Впроваджено нові технологічні процеси	1403	1421	1142	1482	1727	1808	1145	1419
у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	430	469	430	606	645	690	424	634
Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	15 323	19 484	22 847	7 416	3 978	3 152	2 408	2 526
з них нові види техніки	631	610	520	710	769	657	786	881

Джерело: Держкомстат України

Таблиця 2. Обсяг ВВП на одиницю спожитої енергії (долари 2000 р. за паритетом купівельної спроможності на 1 кг нафтового еквіваленту) у вибраних країнах

Рейтинг країни за ІСР*	Країна	ВВП на одиницю спожитої енергії	Рейтинг країни за ІСР*	Країна	ВВП на одиницю спожитої енергії
21	Гонконг	11,5	81	Китай	4,4
5	Ірландія	9,5	96	Грузія	4,1
20	Італія	8,2	32	Чехія	4
8	Японія	6,4	11	Фінляндія	3,8
22	Німеччина	6,2	44	Естонія	3,5
84	Туреччина	6,2	116	Киргизстан	3,3
10	Франція	5,9	53	Болгарія	3
36	Угорщина	5,9	64	Білорусь	2,4
83	Вірменія	5,6	67	Російська Федерація	2
128	Індія	5,5	76	Україна	2
37	Польща	5,1	111	Молдова	2
12	США	4,6	73	Казахстан	1,9
43	Литва	4,5	109	Туркменістан	1,3

* ІСР – Індекс суспільного розвитку (Human Development Indicator). Джерело: Світовий банк, World development indicators

ність чіткої державної політики щодо інновацій, принаймні деталізованого переліку пріоритетних технологій (причому цей перелік повинен формуватися не «згори», а знизу – через подання науково-дослідницькими колективами заявок на підтримку певних проєктів). Державні програми науково-технічного розвитку хронічно недофінансовуються¹, а ті кошти, що виділяються, використовуються непрозоро та неефективно.

Так, законами України встановлено витрати не менше 10 % ВВП на освіту, а фактично ці витрати коливаються від 4 до 5,6 % ВВП; на науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки заплановано виділяти 1,7 % від ВВП, а фактично ці витрати становлять 1,1 % ВВП. Витрати на інноваційну діяльність, за досвідом зарубіжних країн, мають у 10 і більше разів перевищувати витрати на НДДКР, а в Україні фактичне співвідношення витрат між цими етапами

¹ Наприклад, у 2004 р. на виконання державного замовлення в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності було виділено 260 млн. грн. (63,2 % запланованих коштів), із яких 70 % було спрямовано на напрям «Машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії». У свою чергу, 75 % цих коштів (139 млн грн) пішло на фінансування створення Ан-70.

становить лише 1:1,15, отже, дуже мала частка вітчизняних розробок впроваджуються у виробництво і мають економічний ефект.

І все ж деякі кроки зі створення інноваційної інфраструктури українським урядом було зроблено. Зокрема, прийнято низку законодавчих актів із підтримки інноваційної діяльності, а саме:

- 1) Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» – визначає загальні принципи науково-технічної діяльності, повноваження та обов'язки її суб'єктів; встановлює принципи оплати праці та нарахування пенсій науковим працівникам, визначає фінансування науки на рівні не менше 1,7 % ВВП;
- 2) Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» – регулює процес розробки та контролю програм економічного і соціального розвитку;
- 3) Закон України «Про інноваційну діяльність» – визначає терміни «інноваційне підприємство» та «інноваційна діяльність», встановлює податкові пільги для інноваційних підприємств – з податку на прибуток, на землю, з ПДВ тощо;

- 4) Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» визначає правовідносини у цьому виді діяльності. Така експертиза необхідна, зокрема, для визнання проекту або підприємства інноваційним.
- 5) Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» – пріоритетними на період 2001–2006 рр. визнано фундаментальні дослідження, демографічні та екологічні дослідження, розробка енергозберігаючих та біотехнологій, нових матеріалів та комп'ютерних засобів;
- 6) Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків» передбачає податкові пільги та цільові субсидії на наукові розробки технопарків.

Крім розвитку законодавства, в Україні зроблено й інші кроки з побудови інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності. Її елементами є:

- 1) Державне агентство України з інвестицій та інновацій – створений у 2005 р. центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, підпорядкований Кабміну. Це агентство, зокрема, займається і наданням субсидій та кредитів на інноваційні проекти (у 2007 р. було надано таких субсидій та кредитів майже на 800 млн грн., що небагато в масштабах України).
- 2) Державний департамент інтелектуальної власності (у структурі МОН). Створений у 2000 р. для участі в реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, ДДІВ займається прогнозуванням і визначенням перспектив та пріоритетних напрямів розвитку у сфері інтелектуальної власності та організаційним забезпеченням охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.
- 3) Українська державна інноваційна компанія та Український банк реконструкції та розвитку. Формально створені для надання кредитів інноваційним підприємствам, однак на сьогодні практично не працюють.
- 4) 14 технологічних парків, у тому числі 8 технопарків, створених відповідно до Закону України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків», прийнятий наприкінці 1999 р. В рамках цього закону технопаркам та їхнім підприємствам-учасникам було надано такі пільги:
 - суми ПДВ та податку на прибуток зараховувались не до бюджету, а на спеціальні рахунки і потім використовувались на наукову й науково-технічну діяльність;
 - імпорт сировини та обладнання, що не виробляються в Україні, але необхідні для виконання проектів у технопарках, звільнявся від ПДВ та ввізного мита.

Як свідчать таблиці 3 та 4, далеко не всі технопарки відповідали меті свого створення, деякі підприємства просто ховалися від податків під «парасолькою» технопарків. Тому в 2005 р. було скасовано пільги усім технопаркам, а також усім СЕЗ та ТПР. Проте вже 12.01.2006 р. було прийнято закон, яким пільги з оподаткування технопаркам повернено майже в тому ж обсязі.

Таблиця 3. Показники діяльності технопарків у 2004–2005 рр.

Показник	2004	2005
Випуск інноваційної продукції в рамках діяльності технопарків (млрд грн)	0,7685*	2,4
Загальна кількість зареєстрованих проектів технопарків	61	65
Кількість зареєстрованих технопарків	8	8
Відрахування технопарків та їх учасників до бюджету та державних цільових фондів (млн грн)	–	160,0
Створення нових робочих місць	318	399

* в тому числі експортовано на 122,5 млн грн.
Джерело: www.rada.gov.ua

У 2004 р. технопарки випустили лише близько 20 % інноваційної продукції в Україні. За роки діяльності технопарків було експортовано лише близько 15 % їхньої продукції, а надані їм податкові пільги перевищили надходження до бюджету та цільових фондів на 135 млн грн. Це ще раз підтверджує, що для переходу до «економіки знань» потрібен цілий комплекс заходів із поліпшення інвестиційного середовища, оскільки без нього марним буде створення будь-яких установ із підтримки науки чи інноваційних підприємств.

До цього часу інноваційний розвиток залишається одним із пріоритетів державної політики лише на словах. Дії уряду, спрямовані на стимулювання інновацій, мають несистемний, фрагментарний характер. Без кардинальних змін у цій сфері, насамперед – концентрації зусиль у кількох досить вузьких, найбільш перспективних галузях, Україна за кілька років остаточно втратить свій науково-дослідницький потенціал та залишиться на узбіччі світового технологічного процесу.

Висновки

Технічний прогрес, що знижує ресурсоспоживання, є необхідною умовою сталого розвитку. Та для успішного впровадження нових технологій інколи тільки ринкових механізмів недостатньо. Тому держава має вживати заходів для заохочення інновацій. Зокрема, необхідно перейти на світові ціни природних ресурсів як у виробництві, так і в секторі домогосподарств. Стимулюватиме впровадження нових технологій також поступове переключення витрат на

Таблиця 4. Показники діяльності технопарків у 2000–2004 рр.

Показник	«Інститут електро-зварювання ім. Є. О. Патона»	«Інститут моно-кристалів»	«Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка»	Інші 5 ТП	Усього
Зареєстровано проектів	13	22	3	23	61
Випущено інноваційної продукції, млн грн	2 198	1 426	208	24	3 856
Експорт інноваційної продукції, млн грн	335	216	31	0	582
Імпортовано в рамках проектів, млн грн	261	504	76	12	853
Податкові пільги, млн грн	143	206	32	6	387
Перераховано до бюджету та цільових фондів, млн грн	179	65	7	1	252
Створено робочих місць	1 018	866	238	101	2 223

Джерело: www.rada.gov.ua

очищення забрудненого довкілля на «виробників» цього забруднення.

В той же час необхідно полегшувати підприємствам «технологічний стрибок», позаяк подеколи їм бракує для цього коштів. Найефективнішим способом знизити витрати підприємств на новіші технології є надання цільових субсидій або кредитів.

Така допомога буде найбільш ефективною, якщо її отримують успішніші підприємства – ті, що мають вищий технологічний рівень, вищі прибутки, а також є експортерами. Будь-які пільги, в тому числі ті, що діють у СЕЗ та ТПР, мають бути скасовані одночасно з полегшенням податкового та регуляторного тиску для всіх економічних суб'єктів.

- Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення / За ред. В. П. Александрової. – К. : Ін-т екон. прогнозування НАН України, 2002. – 77 с.
- Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін: Навчальний посібник / Ю. М. Бажал. – К. : Заповіт, 1996. – 240 с.
- Бажал Ю. М. Знання економіка – економіка конкурентоспроможності / Ю. М. Бажал // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – С. 219–224.
- Гальчинський А. Інноваційна стратегія українських реформ / А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко. – К. : Знання, 2002. – 324 с.
- Galchynsky A. Strategy of the economic and social developments of Ukraine (the years 2004–2015). Towards European integration / A. Galchynsky et al. – Kyiv : National Institute for Strategic Studies, 2004. – 430 p.
- Федулова Л. І. Технологічне прогнозування в системі інноваційної економіки / Л. І. Федулова // Економіка та прогнозування. – 2005. – № 2. – С. 20–31.
- Щедрина Т. І. Ринок інновацій та шляхи його розвитку / Т. І. Щедрина // Економіка та прогнозування. – 2004. – № 4. – С. 109–118.
- Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle / J. A. Schumpeter. – Harvard University Press: Cambridge (MA), 1934. – p. 81.
- Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth / R. Solow // Quarterly Journal of Economics. – 1956. – № 70. – С. 65–94.
- Romer P. Endogenous Technological Change / P. Romer // Journal of Political Economy. – 1990. – № 98. – С. S71–S102.
- Aghion P. A Model of Growth Through Creative Destruction / P. Aghion, P. Howitt // Econometrica. – 1992. – № 60. – С. 323–351.
- Cameron G. Innovation and Economic Growth / G. Cameron // Discussion Paper No. 277. – Centre for Economic Performance of London School of Economics and Political Science, London, 1996.
- Hirschhausen C. The Globalisation of Industry and Innovation in Eastern Europe. From Post-Socialist Restructuring to International Competitiveness / C. von Hirschhausen, J. Bitzer. – Northampton: Cheltenham, Edward Elgar, 2000.
- Czarnitzki D. Additionality of public R&D grants in a transition economy. The case of Eastern Germany / D. Czarnitzki, G. Licht // Economics of Transition. – 2006. – № 14 (1). – С. 101–131.
- Basant R. The Effects of R&D, Foreign Technology Purchase, and Domestic and International Spillovers on Productivity in Indian Firms / R. Basant, B. Fikkert, // The Review of Economic and Statistics. – 1996. – Vol. 78, № 2. – С. 187–199.
- Goldberg I. Public Financial Support for Commercial Innovation. Europe and Central Asia Knowledge Economy Study Part I / I. Goldberg, M. Trajtenberg, A. Jaffe et al. // Europe and Central Asia Chief Economist's Regional Working Paper Series. – January 2006. – Vol. 1, № 1. – P. 84.

I. A. Sologub

STATE POLICY OF INNOVATION PROMOTION

The mechanism of decision-making concerning introduction of resource-saving technologies is considered as well as the role of the government in encouraging of economic agents to adopt newer technologies. Besides a number of macroeconomic steps to improve overall investment climate, the state program of support of innovative enterprises is necessary. However, it should have very clear criteria for the choice of the participants. «Better» firms and exporters should be preferred. All tax privileges should be abandoned together with easing of the overall tax regulations and procedures.